

Vydává Ministerstvo financí České republiky ve spolupráci s Českou národní bankou ve vydavatelství *Economia*, a. s., Praha

© Ministerstvo financí ČR

Adresa redakce: Vinohradská 49
120 74 Praha 2

Tel.: (02) 253 018 nebo: (02) 24 21 00 25, I. 6141

Fax: (02) 253 728

Šéfredaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

Publishers: Ministry of Finance of the Czech Republic in Cooperation with Czech National Bank in Publishing House *Economia*, Prague

© Ministry of Finance of the Czech Republic

Editor's Office: Vinohradská 49

120 74 Prague 2

Czech Republic

Editor in Chief: Ivan Kočárník

OBSAH

Jiří JONÁŠ: Měnový kurz a platební bilance — 2. část 157

Josef JÍLEK: Měnové opce jako nástroj zajištění proti kurzovému riziku 165

Miroslav SOUČEK: Makroekonomická predikce české ekonomiky z pohledu Investiční a poštovní banky 177

Jaroslav JÍLEK: Kroky ke kvalitním výsledkům české státní statistické služby — 1. část 186

Lubomír MLČOCH: Privatizace jako problém institucionálního evolucionizmu 198

Jan ZEMAN: Ke kvantifikaci ekologických škod v Československu 208

CONTENTS

Jiří JONÁŠ: Foreign Exchange Rate and Balance of Payments — 2nd Part 157

Josef JÍLEK: Currency Options as a Tool for Hedging Foreign Exchange Positions 165

Miroslav SOUČEK: The Czech Macroeconomic Outlook 1995—1997 from the View of Investment and Postal Banks 177

Jaroslav JÍLEK: Steps to Good Results of the Czech Statistical Service—1st Part 186

Lubomír MLČOCH: Privatization Seen as a Problem of Institutional Evolution 198

Jan ZEMAN: Quantifying Environmental Damage in Czechoslovakia 208

*Opakovaně upozorňuje všechny naše čtenáře na změnu v distribuci našeho časopisu: od 1. 1. 1995 převzala distribuci časopisu a. s. *Economia*. Prosíme Vás proto, abyste se se svými požadavky týkajícími se odběru časopisu obraceli buď na obchodní úsek a. s. *Economia* (tel. 02/282 22 23), nebo úsek předplatného (tel. 02/282 37 54, 282 22 16, 282 23 16; fax pro oba úseky: 02/24 21 49 27). Na Slovensku zajišťuje distribuci a. s. *Ecopress*, Pribinova 25, 810 11 Bratislava, tel.: 07/321 688, fax: 07/210 36 08.*

Redakce

Zároveň čtenáře prosíme, aby omluvili (tiskárnou zaviněné) chybné umístění (otočení o 180°) tabulky na stranách 132 a 133 čísla 3/95.

Redakční rada: Dr. Ivan Angelis, CSc., Doc. Ing. Aleš Bulíř, MSc., CSc., Ing. Petr Dvořák, Ing. Miroslav Hrnčíř, DrSc., Doc. Ing. Kamil Janáček, CSc., Ing. Miroslav Kerouš, Ing. Ivan Kočárník, CSc., Ing. Václav Kupka, CSc., Ing. Tomáš Ježek, CSc., Ing. Jiří Pospíšil, CSc., Vladimír Rudolčák, CSc., Ing. Pavel Štěpánek, CSc., Ph.D. Jan Švejnar, Doc. Dr. František Vencovský, Ing. Jan Vít, Prof. Ing. Karol Vlachynský, CSc.

Kroky ke kvalitním výsledkům české státní statistické služby

Jaroslav JÍLEK*

1. část

Dostupnost věrohodných a pohotových informací o stavu a vývoji hromadných hospodářských a sociálních jevů a procesů, které zprostředkovává vládě, zájmovým svazům, podnikatelům a odborné i široké veřejnosti státní statistická služba, se ve vyspělých státech považuje za nezbytný atribut existence těchto uživatelů. O kvalitě, tj. o přiměřenosti statistických indikátorů (ukazatelů, indexů, grafů) zobrazované skutečnosti, o míře významnosti z nich odvozených závěrů (komentářů, analýz, prognóz), jakož i o časovém odstupu prezentací od zobrazovaných období či okamžiků rozhoduje řada činitelů, jež se v nedávné době podstatně změnily. *V tomto článku se zaměříme na metodologii, stranou zůstanou otázky personální, vztahů k respondentům, legislativy a technického zabezpečení.*

Hlavní deklarovanou úlohou předlistopadové státní statistiky byla kontrola plnění státního plánu. *V demokratické společnosti s tržní ekonomikou jde především o postižení hlavních proporcí (struktur) a tendencí vývoje.* Taková změna orientace znamená podstatnou změnu metodologie. Namísto sumarizačních postupů, jež se opírají o vyčerpávající zjišťování (což lze označit za státní — nikoliv však národní! — účetnictví), *je třeba přejít ke kombinaci občasných (v několikaletých odstupech se odehrávajících) soupisů (cenzů) s běžným (měsíčním, čtvrtletním) výběrovým zjišťováním.* V řadě případů (např. cestovní ruch, zahraniční obchod) se mění i zpravodajské jednotky (dříve turisté, resp. výsadní společnosti, nyní celnice nebo ubytovací zařízení), přičemž již není možné se opírat o kontrolu evidence u respondentů, ale pouze o seriózní spolupráci podloženou zákonnou normou. I když s přeměnou české státní statistiky se započalo již v r. 1990, jde o tak rozsáhlý a složitý proces, že k jeho završení budou potřebné ještě asi 2—3 roky.

Cílem tohoto článku je podat přehled uskutečněných a zčásti také připravovaných či připravovaných změn statistické metodologie. Tento přehled má čtenáři poskytnout vodítko při práci se statistickými indikátory polistopadového vývoje. Výchozí situace jednotlivých úseků státní statistiky byla rozdílná, a proto je přednost dána tematickému uspořádání. Předtím se krátce zmíníme o věrohodnosti výsledků předlistopadové státní statistiky a o některých opatřeních, která ovlivnila transformaci všech jejích úseků.

* Prof. Ing. Jaroslav Jílek, CSc., pracovník katedry ekonomické statistiky VŠE Praha

Redakce příspěvek obdržela 17. 2. 1995.

Článek je výsledkem rozvinutí a aktualizace příspěvku, který byl přednesen na konferenci Národohospodářského ústavu a CERGE v květnu 1994, pro tuzemské čtenáře.

K věrohodnosti výsledků předlistopadové statistiky

První polistopadové vedení tehdejší československé státní statistiky se pokusilo o organizované zmapování prohrěšků proti statistické etice a zjistilo, že šlo především o zamlčování, případně o úmyslné opožďování nepříznivých informací. Šlo nejen o údaje dotýkající se obranyschopnosti státu, ale i o platební bilanci, o strukturování zadluženosti státu, o přerozdělování důchodů, o životní prostředí, o skutečné počty emigrantů (včetně nelegálních) aj.

Poměrně zábavná byla snaha „upozadit“ teoreticky a po dlouhou dobu i prakticky prioritní ukazatel vytvořeného národního důchodu (z tzv. výrobních odvětví) tím, že v souvislosti se stagnací v osmdesátých letech se na přední místo posunul ukazatel tzv. hrubého vytvořeného národního důchodu; do něho se započítávaly navíc odpisy ze základních prostředků (hmotného majetku) činných v tzv. výrobních odvětvích, jež díky trvale rostoucí odpisové základně umožňovaly „překonávat“ stagnaci odpovídající změnám ukazatele vytvořeného národního důchodu.

Závažnější zkreslení dynamiky obou zmíněných ukazatelů vyplynulo z obecně předpokládané nedostatečné přiměřenosti cenových indexů, které se používaly k přepočtům hrubé produkce (společenského produktu odvětví) a navazující hmotné spotřeby, protože se nedařilo vyloučit důsledky změn (zhoršování) jakosti produkce a nežádoucí ovlivňování výběrových indexů cen (zejména investic — ze stavební i strojní výroby). I cenový vývoj se řídil plánem (praktiky spočívaly v tom, že cenové změny se odehrávaly mimo výrobky-reprezentanty a ty se po čase z výrobního programu vyřadily). Tato zkreslení lze pouze odhadnout, což za bývalou ČSFR provedli V. Nachtigal [1992] a I. a M. Šujanovi [1994]. Podle V. Nachtigala byla průměrná roční tempa přírůstku v letech 1971—1988 navýšena u národního důchodu (z výrobních odvětví) o 2,5 %, resp. o 1,7 %, u hrubého domácího produktu o 1,9 %, resp. o 1,3 % (uvedené korekce se liší podle předpokládaných zkreslení deflátorů). I. a M. Šujanovi odhadují navýšení průměrných ročních temp přírůstku v letech 1970—1980, resp. 1981—1990 na 2,5 %, resp. 2,8 % u národního důchodu a na 2 %, resp. 2,2 % u hrubého domácího produktu. To např. podle posledního údaje znamená, že v letech 1981—1990 hrubý domácí produkt nerostl ročně o 1,5 %, ale o 0,7 % klesal. Podle propočtů Evropská hospodářská komise (Comparative GDP Levels, 1993) za roky 1973—1985 došlo však v srovnání s metodou naturálních indikátorů k navýšení průměrných ročních přírůstků národního důchodu (podle FSÚ 2,7 %, dle EHK 1,7 %) pouze o 1 procentní bod.

Růst průmyslové produkce podle *indexů průmyslové produkce* byl podstatně vyšší (vezme-li se za základ r. 1948, potom index pro r. 1988 dosáhl hodnoty 1426), než byl vzrůst společenského produktu (hrubé produkce) vytvořeného v průmyslu (při stejném základu byla vykázána hodnota 907). Protože index průmyslové produkce se opíral o ukazatel hrubé výroby, jenž byl ovlivňován změnami intenzity mezipodnikové kooperace, stala se rostoucí dělba práce mezi podniky faktorem jeho růstu nejen díky důsledkům specializace, ale i díky opakovanému započítávání polotovárů. Bez problémů nebylo ani používání ceník cen „ustálených“ na dobu pěti i více let (problém určení srovnatelných cen pro nové výrobky). Lze také říci, že tehdejší index průmyslové produkce je třeba chápat spíše jako index neúplně deflovaného obrátu než jako index finálního produktu průmyslu (tj. zde přidané hodnoty), což je obvyklé v zemích s tržní ekonomikou.

Nejen krátce po listopadu, ale ani nyní nelze přistoupit k takovým přepočtům indexů národního důchodu, průmyslové a stavební produkce, které by umožnily odstranit všechna dosavadní zkreslení. Kromě výše uvedených důvodů nelze přehlédnout tehdejší přístupy zpravodajských jednotek — výrobních podniků — ke

statistice, resp. k hlášením o plnění plánů. Je zřejmé, že v těchto hlášeních šlo v první řadě o zajištění prémie, takže vzniklo něco, co bychom mohli nazvat „sa-moobsluhou lži“: statistické orgány neváhaly přijímat optimistická hlášení, su-marizovat je a „podílet se“ na kumulovaných „úspěších“, protože v takových (na rozdíl od ostatních) případech nebyla kvalita práce statistických orgánů zpochyb-ňována. Případné pochybnosti stranických tajemníků o zjištěných nepříznivých výsledcích se řešily spíše „důraznými“ dotazy než kontrolou evidence zpravodaj-ské jednotky — většinou byla doznána „chyba“ v původním hlášení. *Zatím se nezjistil ani jeden případ, kdy by některý statistický orgán takřkajíc „na své konto“ něco měnil, připisoval.*

Právě v tomto smyslu se dá hovořit o podstatném rozdílu mezi dřívějšími sta-tistikami na našem území a v některých jiných zemích tehdejšího sovětského bloku (včetně samotného SSSR). Nelze se tedy divit tomu, že titíž respondenti ja-ko uživatelé statistik k nim měli rekněme „rezervovaný“ vztah, a to vlastně oprávněně — bez výhrad jim „věřili“ pravděpodobně jen tehdejší funkcionáři. [I když nynější státní statistika nic na místě u jednotlivých respondentů nekontroluje a zjišťované údaje se jejich zájmů dotýkají jen nepřímo (obchodní tajem-ství), nelze asi ještě počítat s tím, že všichni respondenti si osvojili korektní vztah k plnění povinností vůči státní statistice, nyní však spíše v důsledku podce-ňování jejího významu.] Uvážíme-li posléze i naléhavost jiných — operativních a transformačních — úloh, dostáváme vysvětlení toho, proč se česká státní statis-tika omezila spíše na prezentaci dříve zamlčovaných informací, než na revize dří-vějších statistik, přestože to někteří zahraniční (zejména američtí) odborníci (spíše z nedostatečné diferenciacie zemí bývalého sovětského bloku) považovali krátce po listopadu za nezbytné [Economic statistics . . . , 1994].

Tato situace zřejmě není ideální — poměrně rychle se totiž zapomíná na obec-ně pocíťovaný předlistopadový úpadkový trend, který tehdy mohla oficiální sta-tistika díky své (ze SSSR převzaté) metodologii zakrývat. Svědčí o tom přinej-ménším přílišné akcentování významu poklesu výkonu naší ekonomiky po r. 1990 podle zatím stále ještě předběžných ukazatelů české státní statistické služby, přičemž stranou se ponechává zmínka o pravděpodobném dalším vývoji tzv. plánované ekonomiky v těchto letech.

Změny „infrastruktury“ statistické metodologie

Ponecháme-li stranou otázky zpracování údajů od respondentů (tj. převážně technické zabezpečení a organizaci toků dat), potom za podstatné složky statis-tické metodologie v praxi státní statistiky lze považovat:

1. způsob vymezení sféry hospodářských aktivit,
2. způsob podchycení souboru potenciálních respondentů,
3. způsoby zobrazení celku,
4. způsoby třídění subjektů, jejich atributů a aktivit,
5. způsoby uspořádání dílčích ukazatelů do systému,
6. způsob zaručení důvěrnosti údajů poskytnutých respondenty.

Vzhledem k tomu, že se tyto složky dotýkají všech úseků či oblastí zobrazova-ných jevů a procesů, lze je označit za „infrastrukturu“ statistické metodologie, přičemž zvolené pořadí odpovídá sledu statistických aktivit.

Ad 1: V plánované ekonomice se *rozlišovala výrobní a nevýrobní odvětví v zá-vislosti na tom, zda při vynakládání („živé“) práce dochází k jejímu zhmotnění v nějakém výrobku, nebo ne; v důsledku toho většina služeb (poskytovaných oby-vatelstvu individuálně nebo jako celku) nebyla započítávána do souhrnných uka-zatelů produktu (společenského produktu, národního důchodu). Podle poslední*

verze systému národního účetnictví, doporučeného OSN členskými zeměmi v r. 1994, se rozlišují produktivní a neproduktivní činnosti v závislosti na tom, zda při nich dochází kombinací výrobních činitelů (práce, půdy, kapitálu a podnikatelské iniciativy) ke vzniku zboží, nebo ne, přičemž stranou zůstávají z ilegálních aktivit pouze „přínosy“ z krádeží a z ostatních služeb, které si poskytují členové uvnitř domácností navzájem. Produktivním se tedy jeví nejen zhotovování výrobků, ale i poskytování služeb (jakýmkoliv subjektům), a to nejen v rozsahu přiznaném berním (finančním) úřadům, ale včetně výsledků zatajených (šedá ekonomika). Dochází dokonce k započítávání hypotetických toků služeb — např. nájemného z vlastních bytů (tzv. imputace zajišťující srovnatelnost nezávisle na formě vlastnictví).

Česká státní statistická služba se začala přibližovat současnému pojetí produktivních činností již při experimentálních propočtech hrubého domácího produktu, ke kterým přistoupila (tehdy na federální úrovni) nejprve koncem šedesátých let a poté (po přerušení) koncem let osmdesátých. Poslední propočty se týkaly ročních makroagregátů pro roky 1985—1990. Přitom byla využita doporučení Statistické komise OSN [Comparisons . . . 1977], která identifikují rozdíly mezi souhrnnými ukazateli produkce plánovaných ekonomik (společenského produktu, resp. národního důchodu podle MPS) a makroagregáty SNA (např. hrubého domácího produktu z národního účetnictví). Povaha těchto přepočtů je zřejmá např. z tabulky 5.4 a 5.5 Statistické ročenky České republiky 1993. *Odhadové propočty čtvrtletních ukazatelů hrubého domácího produktu se začaly zveřejňovat v r. 1992, a to ve složení podle výdajové (spotřební) metody, přičemž odhady se opírají o soubory úředně známých respondentů. Nyní je k dispozici časová řada těchto ukazatelů počínající r. 1990, a to jak v nominálních (běžných), tak ve stálých cenách. Relevantní tematická řada má označení Národní účty.*

Existence a aktivity tzv. nevýrobních odvětví byly českou státní statistikou před r. 1990 zachycovány odděleně, k dispozici byly odvětvové a územně členěné ukazatele výkonů, nákladů, výnosů, tržeb, zaměstnanosti, investic i základních prostředků, což umožňovalo sestavovat bilance výkonů nevýrobní sféry, úplné bilance pracovních sil, základních prostředků atp. V oblasti tržních služeb došlo po r. 1990 k velkým změnám, protože zde se (vedle maloobchodu a pohostinství) nejvíce projevil restituce, privatizace a restrukturalizace komunálních, družstevních a zčásti i národních podniků. Došlo k násobnému zvětšení počtu potenciálních zpravodajských jednotek, rozsahem svých aktivit však většinou nevelkých.

Po určitém počátečním váhání a po nepřilíš úspěšném dobrovolném zpravodajství nereprezentativního počtu jednotek v letech 1992 a 1993 se *teprve v r. 1994 podařilo uplatnit výběrové zjišťování opírající se o pravděpodobnostní přístup při podchycování jednotek registrovaných u rejstříkových soudů a ostatních. Statistika (vnitřního) obchodu a tržních služeb uplatnila tento přístup jako první, později byla vztažena i na ekonomické subjekty dalších odvětví. Měsíčně zjišťované výsledky lze nalézt v tematických řadách Služby, Doprava, případně za převážně netržní služby v řadách Školství, Zdravotnictví, Sociální zabezpečení. Za činnosti průmyslové a stavební povahy jsou promítnuty do statistik těchto odvětví.*

Ad 2: Přehled o subjektech činných v národním hospodářství poskytoval již před r. 1990 Jednotný číselník organizací (JČOrg), ve kterém bylo každé právnické osobě přiřazeno identifikační číslo organizace (IČO). Státní statistická služba je používala při automatizovaném zpracování, zpravodajská povinnost se odvozovala spíše od vztahu právnických osob k národohospodářskému plánu (statistika musela zajistit jeho kontrolu v navazujícím členění). V nových podmínkách se stalo dominantní úlohou registru organizací sloužit jako opora pro určování zpravodajské povinnosti, což si vyžádalo změnu sledovaných a poté zčásti i širší ve-

řejnosti dostupných atributů. Zejména jde o to, že *kromě právnických osob se nositeli IČO po r. 1989 staly i fyzické osoby*, že moderní státní statistická služba má využívat jako statistické jednotky nejen jednotky právnické a fyzické, ale např. i části právnických osob činné mimo sídlo, resp. v jiné než hlavní činnosti.

Fungování registru organizací bylo výrazně zkomplikováno rozšířením jeho působnosti na fyzické osoby, resp. podnikatele neregistrované u rejstříkových soudů. To respektoval i zákon o státní statistice č. 278/92, přičemž došlo ke změně názvu na „Registru zpravodajských jednotek“ — dále RZJ. (Zbytečnou komplikaci vyvolalo umožnění tzv. Švarc-systému, tj. záměny zaměstnaneckého poměru pseudopodnikatelskými vztahy.) Došlo k netušené expanzi, počet položek vzrostl do r. 1992 z cca 40 tisíc na cca 1 1/4 milionu (ještě v býv. ČSFR), na počátku r. 1995 přesahoval v České republice mírně 1 milion. [Odhaduje se, že oblastní statistické orgány věnovaly do r. 1992 asi desetinu (v Praze více) své pracovní kapacity přidělování IČO novým žadatelům.]

Největší problémy způsobuje trvalá „fluktuace“ registrovaných jednotek, tj. jejich vznikání a znikání. I když od přidělení IČO k rozvinutí aktivit jednotky a k jejímu zapojení do zpravodajských povinností uplyne vždy určité „hluché“ období, takže záznamy v registru nejsou z hlediska statistiky plně „ažur“, není to tak závažné jako v opačném případě, kdy jednotka své aktivity ukončí nebo na delší dobu přeruší a „zapomene“ o tom informovat. Týká se to zejména podnikatelských subjektů nezapsaných v obchodním rejstříku, které evidují živnostenské úřady. Někdy je ČSÚ známo, že podnikatelský subjekt zanikl, musí však i celé měsíce čekat na kopii změny ze soudního obchodního rejstříku. Proto se *uvažuje o založení tzv. statistického registru, který by obsahoval jen jednotky, o které má ČSÚ zájem, a aktualizaci by statistika prováděla podle vlastního poznání*. V souvislosti s „výměnou“ oprávnění k podnikatelské činnosti nebo podnikatelského oprávnění, které byly vydány před účinností živnostenského zákona, za živnostenské listy (tato výměna byla ukončena až koncem r. 1993) se ukázalo, že do té doby v registru bylo řádově 320 tisíc „mrtvých duší“ (nepokračují ve své podnikatelské činnosti).

Teprve od r. 1994 se postupně daří s příslušnými orgány či institucemi, které vedou registry administrativních dat, dohodnout takovou výměnu informací o existenci ekonomických subjektů, která umožňuje porovnávat a korigovat či doplňovat určité atributy registru. Zatím se rozvinula spolupráce s Českou správou sociálního zabezpečení, počítá se také se získáváním dat pro potřeby registru z daňového registru MF (ADIS) a dalších administrativních dat. Všechny tyto aktivity musejí být podpořeny legislativně a probíhají při plném respektování zákona o ochraně osobních údajů v informačních systémech. Lze tedy počítat s tím, že teprve po vzájemném zkoordinování přístupů k tvorbě registrů v rámci státní správy (MSP, MH a ČSÚ) se ukazatele počtů jednotek nebudou od skutečnosti odlišovat více, než je běžné ve vyspělých státech.

Prakticky na počátku je tzv. „profilace podniků“, která umožní potřebné rozlišování různých aktivit a s nimi souvisejících činitelů a výsledků podle odvětvové klasifikace ekonomických činností (OKEČ) v rámci právnických osob od určité velikostní hranice a za činnosti překračující určité hranice. Výsledkem profilace má být dohoda o struktuře vnitřních jednotek podniku (z hlediska činnostního či lokálního), o kterou se opírá tzv. „závodové výkaznictví“. RZJ je v současné podobě využíván jako opora pro stanovení souboru respondentů pro jednotlivá statistická zjišťování ať již vyčerpávající (plošná), či výběrová. *Výběr se provádí ze souborů právnických nebo fyzických osob-podnikatelů podle kombinace hodnot jednotlivých atributů RZJ*, např. podle jejich sídla (jediné nebo převážující) činnosti, příp. podle jejich sídla s přihlednutím k dalším znakům (druh vlastnictví, právní forma, doba vzniku atp.). Problémem zůstává způsob včasného respekto-

vání záměn vedlejších činností za hlavní při třídění podle OKEČ. Například malá firma je zařazena a obeslána podle hlavní činnosti v registru jako obchodní. Firma však tuto činnost ukončila, a proto výkaz vrátí nevyplněný. Namísto toho provádí např. činnost dopravní, kterou měla uvedenu v zápise na některém z dalších míst — za ni však údaje neposkytne, protože se na to v původním termínu nemohlo pamatovat. Tyto změny velmi komplikují používání dopočtových metod při práci s výběrovými soubory.

RZJ je nezbytný nejen pro státní statistickou službu, ale i pro ostatní orgány státní správy. Proto je aktuální *myšlenka společného administrativního registru ekonomických subjektů* (SARES), který by měl víceúčelové využití. Tato myšlenka ovšem není snadno realizovatelná, protože např. zatímco z hlediska Ministerstva spravedlnosti je rozhodující druh zápisu u rejstříkového soudu, pro statistiku je rozhodující prokazatelná aktivita. Je jisté možné do registru zabudovat další atributy, které takové rozlišování umožní, velkou neznámou je však náročnost a dostupnost zajištění odpovídající víceaspektní „ažurity“.

Ad 3: Charakteristiku určitým způsobem vymezeného celku lze získat buďto přímo, tj. prakticky *vyčerpávajícím zjišťováním jednotlivostí*, nebo nepřímo, kdy připadá v úvahu více možností. Kromě skladby dílčích agregátů (pořízených např. jinými institucemi či orgány pro jejich účely) jde zejména o *výběrové zjišťování*, které se opět může lišit podle toho, zda byly využity poznatky pravděpodobnostního počtu (náhodný výběr), nebo ne (záměrný výběr). I předlistopadová státní statistika rozlišovala zjišťování vyčerpávající (plošná, úplná), lišící se dále svou frekvencí (od denních přes dekádní, měsíční, čtvrtletní, pololetní a roční až po soupisy prováděné ročně či v delších periodách — např. mikrocentry příjmů domácností po třech letech, mezioborové bilance po pěti letech, sčítání lidu, domů a bytů po deseti letech), a zjišťování výběrová (pomocí záměrných výběrů cenové indexy, rodinné účty, pomocí pravděpodobnostního výběru mikrocentry příjmů domácností). *To, co se začalo měnit, je podíl jednotlivých způsobů zjišťování.*

Tak přibylo od r. 1993 *čtvrtletní pravděpodobnostní výběrové šetření pracovních sil*, uskutečňované v asi 23 tis. domácnostech, které přináší nejen hlubší poznatky o nezaměstnanosti, ale i o zaměstnanosti a podzaměstnanosti v členění, které umožnilo prohloubit statistiku práce, a to i tím, že jsou propočítávány meze, v nichž se skutečnost nachází s danou mírou pravděpodobnosti. V r. 1994 se uskutečnilo *výběrové zjišťování úplných nákladů práce*, které se omezilo na soubor respondentů vyhovujících dané parametrizaci a mělo tudíž povahu záměrného výběru. Obě zmíněná výběrová zjišťování již mají solidní evropský standard, k čemuž v prvním případě přispěla i odborná zahraniční pomoc.

Od r. 1995 se vypočítává *výběrový index průmyslové produkce*, a to za cca 700 záměrně vybraných reprezentantů, kterým se od r. 1996 nahradí dřívější index opírající se o výrobu zboží (předtím hrubou výrobu) respondentů s více než 24 pracovníky a o výběrová zjištění produkce ostatních respondentů. Připravuje se obdobný index pro stavební výrobu, čímž by se česká státní statistická služba dostala v těchto dvou oblastech na úroveň srovnatelnou s ostatními vyspělými státy.

Zatím se nedaří plně využívat pro statistické účely relevantní administrativní záznamy vznikající v různých orgánech státní správy, takže se respondent stále setkává s opakovanými požadavky na sdělování týchž údajů pro různé orgány státní správy. Zde by měl hodně pomoci připravovaný zákon o státní statistické službě, neutuchající úsilí ČSÚ a větší pochopení ostatních orgánů státní správy a zájmových svazů, které by měly vzít v úvahu mlčenlivost, ke které jsou zavázáni všichni pracovníci státní statistické služby.

Při zpětném posuzování ústupu od vyčerpávajících zjišťování nelze nekonstatovat, že přechodné omezení zpravodajské povinnosti na ekonomické subjekty se sto a více pracovníky, ke kterému došlo po r. 1991, bylo spíše výsledkem vnějších tlaků (uskutečňovala se likvidace Státní plánovací komise, na jejíž činnost statistická služba do té doby úzce navazovala, měnila se závaznost podvojného účetnictví) než projevem promyšleného vlastního postupu. Pamatovalo se sice i na podchycení aktivit ekonomických subjektů s menším počtem pracovníků, jež se uskutečnilo postupy, jež jsou institucím zabývajícím se výzkumem veřejného mínění vlastní. Ty tuto akci realizovaly počátkem r. 1992 (za r. 1991) a zopakovaly v polovině r. 1992. V souvislosti s opožděním zápisů v RZJ za skutečnosti byla však reprezentativnost provedených náhodných zjišťování zpochybněna (tazatelé nenašli okolo 40 % fyzických osob-podnikatelů) a jejich využití bylo jen dílčí. (Teprve v r. 1994 se v návaznosti na nově zavedená výběrová zjišťování u této skupiny respondentů ukázalo, že výsledky byly dostatečně reprezentativní.) Původně zjištěné ukazatele pro r. 1991 proto musely být dodatečně revidovány — tento proces završí až retrospektivní sestavení národních účtů za r. 1991.

Zcela jinou povahu má *rozlišování ekonomických subjektů podle jejich ekonomického významu* (většinou úměrně počtu pracovníků, v zemědělství podle výměry obhospodařované půdy, později i podle jiných kritérií — např. podle obrátů), jež se uplatňuje nyní. To sice vychází vstříc různému stupni administrativní připravenosti a zdatnosti ekonomických subjektů-zpravodajských jednotek, zaručuje však jak podchycení všech relevantních charakteristik, tak možnost dopočtů z reprezentativních dílčích výběrů dotýkajících se malých, příp. středních jednotek, kdy je možné propočítat i přípustnou chybu při zvolené míře pravděpodobnosti. [U fyzických osob-podnikatelů se používá 1% a u respondentů s počtem do 24 pracovníků (nejsou-li zapsáni u rejstříkového soudu), 10% náhodný výběr.] Na posuzování vhodnosti a přiměřenosti dotazníků se začínají podílet i zájmové svazy průmyslu, podnikatelů, agrokomory aj.

V mnoha oblastech zůstává otevřenou otázkou optimalizace uspokojování informačních potřeb strategické a operativní povahy. Zdá se, že pro operativní potřeby se požaduje (jistě i s ohledem na ještě neukončený transformační proces) více informací, než je běžné ve vyspělých ekonomikách; to je potom nezbytně na úkor vhodného strukturování a rychlé prezentace. Pro tento účel bude nezbytné vyjasnit roli soupisů v průmyslu, stavební výrobě a v zemědělství, a to zejména v relaci k souborům ukazatelů zjišťovaných v roční periodicitě.

*Ad 4: Soustava klasifikací, neboli standardních způsobů strukturování (třídění) podle slovních obměn (kvalitativních znaků), tvoří páteř každé státní statistické služby, protože je nezbytným předpokladem racionálního poměrování dílčích ukazatelů různých jevů či procesů. Jako první byla již v r. 1991 vyhlášena a od r. 1992 platí *odvětvová klasifikace ekonomických činností (OKEČ)*. Podle ní se třídí produkce a navazující ukazatele nákladů, zaměstnanosti, cen, zásob, investic aj. Nedostatkem jejího zavedení je jednak vznik bariéry mezi minulostí a současností („statistický můstek“, tj. souběžné třídění podle dřívější i nynější klasifikace vznikl pro r. 1991 zatím pouze ve statistice pracovních sil), jednak skutečnost, že jednotkou třídění jsou údaje zpravodajských (právnických i fyzických osob-podnikatelů) jednotek jako celků, což je na závadu v těch případech, kdy zpravodajská jednotka se zabývá činnostmi spadajícími do různých částí OKEČ [zatím nelze rozlišovat ani podle oddílů (nejhrubší praktické členění), vyspělé státy používají dokonce 4. stupeň, mají však provedenou již zmíněnou „profilaci“ vnitřních jednotek právnických osob]. Jinými slovy: lze konstatovat, že nynější výsledky třídění pomocí OKEČ na úrovni zpravodajských jednotek jsou poměrně hrubé a v ojedinělých krajních případech mohou i výsledky zkreslit.*

V r. 1992 byla vyhlášena a od r. 1993 se používá *klasifikace zaměstnání (KZAM)* podle základních stupňů, podrobnější členění na 5. a 6. stupni se teprve dokončuje. V r. 1993 byla vyhlášena a od r. 1994 se používá (během r. 1994 souběžně s dřívějšími klasifikacemi oborů) *standardní klasifikace produkce (SKP)*, spojená jak s OKEČ, tak s HS — *harmonizovanou soustavou popisu a kódování zboží v zahraničním obchodě*. I pro tuto klasifikaci se dopracovávali členění do 8. místa (s delším než šestimístným číselným znakem), které umožní její plnou využitelnost i v rámci zpravodajských jednotek. Vzhledem k tomu, že OKEČ, KZAM, SKP i HS představují české mutace klasifikací používaných zeměmi Evropské unie i dalšími, včetně mezinárodních vládních organizací, česká státní statistická služba zabezpečila v tomto směru plnou konformitu se statistikami ostatních zemí světa. Její plný přínos se ovšem bude moci projevit až po několika letech, kdy budou existovat dostatečně dlouhé časové řady.

Ve stadiu pokročilých příprav se nachází klasifikace spotřeby domácností (vzorem je COICOP), klasifikace veřejné spotřeby (podle COFOG), klasifikace postavení v zaměstnání (podle ISCE) a číselník měn. Zatím jsou k dispozici jejich pracovní verze, používané uvnitř české státní statistické služby. Jakmile ukončí své práce UNESCO na mezinárodní klasifikaci vzdělání (nová verze ISCED), bude připravena i česká verze klasifikace vzdělání. Dřívější klasifikace vzdělání již byla překonána především změnami, ke kterým došlo v našem školství.

Ad 5: Na makroekonomické úrovni mají největší praktický význam ty soustavy, jež v sobě zahrnují vrcholné ukazatele produktu — makroagregáty. V předlistopadové době to byla statistická bilance národního hospodářství (zobrazující tvorbu a užití tzv. hmotného produktu — odtud Material Product System — MPS), nyní to je *evropská soustava národního účetnictví (ESA)*, jejíž nová verze splývá s novou verzí SNA — systému národního účetnictví doporučeného členským zemím OSN v r. 1994. Poslední definitivní sestavy statistické bilance národního hospodářství jsou k dispozici za r. 1990; za r. 1991 byla připravena pouze předběžná sestava ještě péčí bývalého FSÚ. Práce na definitivní sestavě mohly být obnoveny až po delší době, kdy se podařilo dospět k dohodě o nezbytné spolupráci se ŠÚSR. Státní statistická služba na našem území byla zavázána usnesením bývalé federální vlády z května 1990 pracovat a zveřejňovat své výsledky počínaje r. 1992 v rámci systému národního účetnictví.

Soustava národních účtů za r. 1992 byla dokončena a zveřejněna v 1. čtvrtletí 1995, koncem roku by měla být k dispozici sestava za r. 1993. Potom bude možné využít analytické přednosti této soustavy, rozlišující sektory, odvětví činnosti a různé typy transakcí, k hlubší analýze národohospodářského koloběhu. Odvětvové statistiky by měly překonat svou dřívější jednostrannou orientaci na ukazatele produktu, zaměstnanosti, nákladů a hmotného majetku a osvojit si komplexní pojetí aktivit a atributů odvětví vycházející z účtů odvětví v rámci národního účetnictví.

V roce 1996 bude zahájeno pravidelné vydávání *systémově uspořádaných publikací zaměřených na sociální ukazatele*, a to ve formě srovnatelné se statistickou ročenkou, navíc obohacené o vybrané tematické analýzy.

Ad 6: Zatímco dříve existovaly okruhy utajovaných ukazatelů, které charakterizovaly citlivé či problematické stránky ekonomiky a společnosti a byly dostupné jen uživatelům společensky nejvýše postaveným, nyní důvody pro takové rozlišování uživatelů pominuly (jinou rovinu představuje rychlost, příp. bezplatnost prezentace výsledků). Naproti tomu je nezbytné, aby státní statistická služba použila údaje získané od svých respondentů výlučně k tvorbě statistických ukazatelů, tj. charakteristik zobecňujících úroveň či rozsah jevu nebo procesu. *Nesmí vzniknout situace, kdy by státní statistická služba zveřejnila bez souhlasu*

dotyčného údaj přiřaditelný určitému individuu, a to buď přímo, nebo na základě propočtu. To klade značné nároky na službu v těch případech, kdy se prezentují strukturované (podle klasifikací nebo podle kvantitativních hledisek) ukazatele, jejichž části mohou vzniknout agregací údajů od méně než tří víceméně stejně významných respondentů, resp. daná část je rozhodným způsobem ovlivněna dominantním respondentem. To vysvětluje výskyt teček v některých políčkách statistických tabulek; tečky v takových případech signalizují nikoliv skutečnou, ale pouze vynucenou „neznámost“ příslušného čísla. (Je zřejmé, že „zakrytí“ jediné části z celku by problém neřešilo, někdy bohužel může nastat menší dominový efekt.)

Přízpůsobení cenové statistiky

Vyčerpávající zjišťování cenových změn bylo opuštěno již koncem šedesátých let, takže po r. 1989 šlo pouze o *přízpůsobení používaných Laspeyresových schémat výběrových indexů nové situaci*; ta se projevila zpočátku nejvýrazněji u spotřebitelských cen tím, že po jejich liberalizaci došlo k diferenciaci cenové úrovně určitého zboží-representanta podle místa prodeje (území a v rámci obce zejména druh obchodního zařízení). Nadále nebylo možné přebírat ceny z celostátních ceníků, *bylo nutné zavést zjišťování v terénu*, což se připravilo ve druhé polovině r. 1990. Přitom byla využita právě dokončená váhová schémata, jež vycházejí z rozsahu maloobchodních prodejí v r. 1989, resp. ze zjištěné struktury spotřeby domácností (pro dílčí indexy spotřebitelských cen dotýkajících se jednotlivých sociálních skupin domácností, tj. pro indexy životních nákladů domácností zaměstnanců, včetně dělníků, rolníků a důchodců). Byly použity i delší dobu připravované seznamy zboží (a služeb)-representantů. K první výraznější redukci počtu representantů (asi o 40 %) však došlo až o rok později, k další pak v následujícím roce (asi o 10 % z výchozího počtu 1 802 representantů). Důsledky těchto redukcí byly propočítávány, takže nedošlo ke zhoršení reprezentativnosti výběrů a počet representantů se ustálil na úrovni srovnatelné s vyspělými státy. Původní měsíční periodicita indexů se neměnila, poměrně záhy se dařilo zveřejňovat jejich výsledky s minimálním odstupem za ukončeným měsícem (nyní deset dní). V období po liberalizaci cen se přikročilo i k týdennímu zjišťování cca 20 druhů cen potravinářského zboží v okresních městech. Tento postup se zopakoval na širším výběru (cca 40 druhů) v období zavádění daně z přidané hodnoty (počátek 1993) a od té doby trvale pokračuje, protože umožňuje s předstihem usuzovat na právě probíhající trendy.

Pokles reálného objemu maloobchodních prodejí po liberalizaci spotřebitelských cen byl provázen i *změnami ve složení spotřeby domácností*. Dostupné údaje ze statistiky rodinných účtů byly využity k tvorbě aktualizovaných váhových schémat (např. za 1. čtvrtletí 1993). Vzhledem k poměrně málo podrobné specifikaci položek v rodinných účtech však mohly být zohledněny pouze změny podílů skupin položek (nikoliv změny složení uvnitř těchto skupin). Tyto změny měly např. při celkovém vzrůstu spotřebitelských cen o cca 22 % vliv několika desetin procenta (později, při větší změně vztážené k výchozímu roku, se tento vliv — vyplývající ze zastarávání váhového schématu, a tudíž podhodnocující skutečný cenový vývoj — nevýrazně absolutně zvýšil, relativně však zůstal zanedbatelný). Důsledky všech změn ve složení prodejí, resp. spotřeby domácností není možné propočítat dříve než po revizi indexu spotřebitelských cen — životních nákladů. Revidované indexy tohoto druhu, se základem v r. 1993, se začaly počítat a zveřejňovat v r. 1995.

Analogicky byly přizpůsobeny i měsíční indexy cen výrobců (průmyslové produkce) se základem v r. 1989, kde rovněž došlo k částečnému snížení počtu reprezentantů a k rozšíření počtu respondentů (výrobců průmyslové produkce) u těch reprezentantů, kde bylo možné očekávat konkurenci. *Stranou i nadále zůstaly výrobky nestandardní kusové strojírenské výroby a strojírenské metalurgie, montáže a demontáže, práce výrobní povahy, opravárenství, rozvod energie aj.* Dřívější indexy cen stavebních prací se opíraly o propočty jednotlivých stavebních firem, které přepočítávaly loňské hodnoty do aktuální cenové hladiny — v tom nebylo možné pokračovat. Vzhledem ke značné odborné náročnosti je konstrukce *indexu cen stavebních prací* výsledkem práce Ústavu racionalizace ve stavebnictví, pobočka Brno, který také přechodně sbíral potřebné údaje od respondentů (stavebních firem) a zpracovával je (ve čtvrtletní periodicitě).

Od počátku r. 1995 je zaveden zcela nový systém zjišťování cen pomocí návratných (mezi respondentem a statistickou službou pendlujících) výkazů, jež jsou pro respondenty podstatně jednodušší. Váhové schéma bylo připraveno na základě struktury rozpočtů vybraného souboru konkrétních staveb. Tento systém vychází ze zahraničních zkušeností (statistika SRN) a bude již plně realizován uvnitř státní statistické služby. Zatímco v počátcích (1991) se šetření omezilo na větší firmy, nyní se uvažují všechny velikostní skupiny. Předmětem zjišťování je cena dohodnutá mezi dodavatelem a odběratelem za jednotku stavební práce včetně materiálu, bez daně z přidané hodnoty. Ceny montážních prací se nezahrnují.

V návaznosti na revidované indexy spotřebitelských cen-životních nákladů (nový základ v r. 1993) budou postupně zveřejňovány i revidované indexy z ostatních cenových okruhů.

S ročním odstupem za *zavedením celní statistiky* (1991) se přistoupilo k výpočtům *indexů jednotkové ceny (unit value)* vývozu, resp. dovozu, tj. k výpočtům indexů průměrných cen (resp. hodnot) za naturální měrnou jednotku příslušné komodity. Tyto indexy jsou k dispozici měsíčně, a to podle Paascheho formule (na vahách běžného období). Opírají se o všechny deklarované vývozy, resp. dovozy. *Změny průměrných cen jsou však spoluurčovány změnami ve vnitřním složení položek*, za něž jsou průměry vypočítávány. Vzhledem k jejich pohotové dostupnosti se používají k propočtům měsíčních hodnot reálného vývozu, resp. dovozu (s měsíčním odstupem).

Výpočty *indexů nominálních cen* v zahraničním obchodě byly obnoveny v r. 1994, a to opět jako Laspeyresovy výběrové indexy dovozních, resp. vývozních cen se základem r. 1991. Zjišťují se průměrné ceny z obchodování touž komoditou, a to čtvrtletně u asi 350 vybraných zpravodajských jednotek. Při dovozu se sledují ceny obchodní parity a ceny franko hranice ČR, při vývozu pouze ceny franko hranice. Tyto indexy používá jen několik vyspělých států, protože *zobrazují tzv. čistý cenový vývoj*, neovlivněný změnami ve složení skupinových položek používaných v indexech unit value. Jsou tudíž vhodné pro jemnější rozlišování změn ve vývoji cen i objemů zahraničního obchodu.

Celkově lze konstatovat, že v oblasti cenové statistiky se státní statistické službě podařilo držet krok s potřebami měření důsledků liberalizace cen způsobem, který nevyvolal žádné podstatné pochybnosti a byl vcelku široce akceptován. Počítá se s tím, že v nejbližší době budou zaplněny poslední existující mezery v soustavě indexů zobrazujících všechny relevantní části všech cenových okruhů. V roce 1994 proběhla revize všech cenových indexů, která zároveň sjednotila jejich báze a složení vah podle údajů za rok 1993. Ve statistice produkčních cen se připravuje *doplnění současných řad indexů cen vztahených k „výstupům“ o cenové indexy vztahující se ke „vstupům“*. Tematické řady mají označení Ceny a životní náklady.

Zavedení celní statistiky

V době plánované ekonomiky byl zahraniční obchod výsadní doménou několika desítek (od poloviny r. 1988 ještě asi 500 dalších podniků v oblasti služeb a prodejí) specializovaných státních akciových společností, jež mohly statisticky sledovat své obchodní případy od fáze nabídky (poptávky) přes uzavírání smluv (ve vztahu k zahraničním partnerům i k tuzemským dodavatelům či odběratelům) a dodávky až po inkaso. Nebylo proto nutné sledovat obchod se zbožím pomocí celní statistiky; její nezbytnost však vyvstala ihned po zrušení státního monopolu zahraničního obchodu v r. 1990. Při existenci mnoha tisíc účastníků zahraničního obchodu je mnohem vhodnější sledovat toky zboží na celní hranici než u jednotlivých exportérů a importérů.

Fungování celní statistiky úzce souvisí s celkovým fungováním celního systému, který nebyl před r. 1990 funkční. Celní statistika byla na území bývalé ČSFR obnovena v plném rozsahu v r. 1991 na základě „Návrhu na celní řízení“, který byl připraven s přihlédnutím ke světové praxi, neměl však ještě formu obvyklou v zemích tehdejšího Evropského společenství. Jeho osvojování v podnikatelské sféře se protáhlo až do pololetí. To způsobilo opoždění statistického zpracování, protože *chybné doklady bylo nutné vyřadit a opravit a poté znovu zpracovat*. Důsledky těchto posunů ve zpracování se odhadovaly a průběžně zveřejňované hodnoty byly použitím odhadů situovány na odpovídající úroveň. Vzhledem ke značnému rozsahu těchto posunů se po uplynutí roku ukázala nutnost znovu zpracovat všechny doklady (nevyžadující opravy i ostatní po jejich opravě či doplnění), a tak získat přesné členění zahraničního obchodu podle měsíců skutečného přechodu zboží přes hranici.

Během r. 1991 se bývalá ČSFR stala přidruženým členem ES, a to bylo třeba respektovat i akceptováním „jednotného celního dokladu“ (JCD). Tak se stalo, že *potíže se správným vyplňováním JCD se projeví opakovaně*, což vedlo k publikování předběžných výsledků i během r. 1992. Tím bohužel počáteční těžkosti celní statistiky neskončily, protože se vznikem České republiky v r. 1993 se obchod mezi Českou republikou a Slovenskem stal obchodem mezinárodním, na což však ani jedna z obou republik zavčas nereagovala. V zájmu srovnatelnosti byly *retrospektivně zjištěny orientační hodnoty vzájemného i ostatního českého a slovenského zahraničního obchodu za předchozí léta*, a to podle sídel „posledních“ dodavatelů (exportérů) a „prvních“ odběratelů (importérů). Postupná automatizace administrativy celnic, která je hlavním předpokladem plynulého průběžného zpracovávání celních dokladů, byla dokončena teprve v r. 1994, takže prakticky až v posledním čtvrtletí 1994 bylo překonáno dřívější až několikaměsíční opoždění. Potíže se stále vyskytují při uvádění hodnot zboží a navazujících údajů o jeho množství, z nichž se vypočítávají průměrné jednotkové ceny (unit values), o něž se opírá výpočet indexu průměrných vývozních, resp. dovozních hodnot. Výsledky přináší tematická řada Zahraniční obchod v edici Statistické informace.

Celní statistika nepodchycuje toky služeb (montážní práce, předávání know-how, školení, výkony dopravy a spojů aj.) a ten *reexport*, který byl uskutečněn bez toho, že by obchodované zboží přešlo českou státní hranici. Tyto toky lze podchytit pouze jako toky inkas, tj. z bankovní evidence: uvádějí se jako součást platební bilance. Pro srovnání s ukazateli zahraničního obchodu předchozích let tedy nelze používat bezprostředně původní ukazatele, ale jejich přepočtené verze. (Zatím byly přepočteny roční ukazatele zahraničního obchodu let 1986–1990.) Nejde jen o zmíněné toky služeb, je třeba vzít v úvahu odhady objemů někdejších vzájemných vnitrostátních dodávek mezi českými zeměmi a Slovenskem

a vliv tří devalvací čs. koruny v roce 1990. V roce 1994 byly do celního řízení zavedeny dodací podmínky INCOTERMS (International Commercial Terms); ty umožňují oceňovat hodnoty vývozu i dovozu cenami fob i cif, a tak přejít na mezinárodní standard.

Zatímco na jedné straně se celní správa musela nově vypořádat s potřebami celní statistiky (zboží), na druhé straně již v *polovině r. 1990 byla bez náhrady zrušena evidence příjezdějících a vyjíždějících osob*. Po počátečním zaváhání se celní stanice na hranicích zapojily do odhadování počtů těchto osob, takže Ústřední celní správa mohla za r. 1990—92 poskytnout údaje o hraniční statistice (příjezdy zahraničních návštěvníků a výjezdy našich občanů do zahraničí), přičemž počty příjezdů zahraničních návštěvníků se uváděly celkem a z toho počet návštěvníků podle jednotlivých sousedních zemí.

Od r. 1993 poskytuje údaje o hraniční statistice Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie. K dispozici jsou údaje o příjezdech zahraničních návštěvníků podle úseku státní hranice a druhu dopravy a počty zahraničních návštěvníků ze sousedních států (od r. 1994 odděleně také ze Slovenska).

Ke zjišťování pobytu zahraničních návštěvníků na našem území se do roku 1993 používaly pouze údaje od subjektů, které byly zapsány v obchodním rejstříku (bez ohledu na jejich počet pracovníků a odvětví činnosti podle OKEČ). *Za rok 1994 byli respondenty v oblasti cestovního ruchu všichni podnikatelé, kteří se z hlediska okresu významně podíleli na ubytovacích službách*. Údaje o počtech zahraničních hostů jsou k dispozici podle vybraných zemí (státní příslušnosti hosta). Rozšířené zjišťování ubytovaných zahraničních návštěvníků vytváří předpoklady pro jejich úplné statistické podchycení, a tím i pro doplnění strukturování jejich počtů. Tematické řady nesou označení Zahraniční cestovní ruch.

*Dokončení příspěvku bude otištěno
v č. 5/95 FaÚ*